

El misteriós dirham andalusí de l'any 130 H (747/8 dC), finalment retrobat a Catalunya

DAVID FRANCÉS VAÑÓ¹

El motiu d'aquest article és donar a conèixer una moneda que, tot i haver estat catalogada i repertoriada des d'antic, continuava passant per una moneda “fantasma”. Possiblement només la va arribar a veure Carl Johannes Tornberg, abans del 1858, però tots els catàlegs la recullen. Això sí, Francisco Codera dubtava de la seva existència.

Segons m'explica el seu posseïdor, va trobar la peça quan era un nen pels voltants de l'ermita de Sant Joan de Lladó, a Sant Martí Sarroca (Alt Penedès). La moneda estava doblegada en quatre porcions que li donaven una forma rectangular. Més tard, un joier la va endreçar, però li han quedat marques permanents dels plecs. Com a hipòtesi, podria ser que el seu propietari original (imaginem-nos un soldat sarraí que anava a lluitar contra els cristians de la Marca o camí de Narbona) l'hagués convertit en un amulet,² de forma semblant a d'altres que coneixem fets de plom i que estan doblegats de manera similar.

Amulet de plom de la Col·lecció Tonegawa, doblegat en dos plecs, que du inscrita la sura 112 de l'Alcorà (ampliació). Font: <https://www.amuletosdealandalus.com> (vista 10/2018).

1. Investigador. Membre numerari de la SCEN.

2. GASPARIÑO, Sebastián, *Los amuletos de Alandalus*, <https://www.amuletosdealandalus.com> (vista 10/2018).

El dirham del 130H a les obres de referència

El primer autor que va repertoriar la moneda de l'any 130H va ser Carl Johannes Tornberg,³ en el tercer quadern de la seva obra publicada el 1858 (pàg. 7, núm. 8):

Cusus **بالاندلس سنة ثلثين و مية** *In Alandalus anno centésimo trigésimo* (a 130H 747/8 d. Chr). *Numus egregius et ni fallor unicus.*

Anys després, Francisco Codera dubtava de la bona lectura d'aquesta peça en una publicació de títol explícit: *Errores de varios numismáticos extranjeros al tratar de las monedas árábigo españolas* (1874).⁴ Codera reproduïa el text de Tornberg i després hi afegia:

Ya al hablar de algunas de las monedas descritas por Marsden y Fraehn hemos aducido las razones que nos inducen a sospechar que estos dirhems sean cien años posteriores a la fecha que se les asigna.

La moneda descrita per Marsden que Codera tampoc es creia era un dirham de l'any 124H. En aquest cas ho argumentava així:

Tenemos que aducir otras razones para probar que el dirham en cuestión es del 224 o 227 y no del 124: Los pocos dirhemes que hemos visto anteriores a Abdo-r-Rahman I, lo mismo que los acuñados durante todo el largo reinado de este príncipe como imitación directa, al parecer, de los acuñados en Wasit, tienen si no la sencillez y elegancia de caracteres de estos, si gran pulcritud en los mismos, sobre todo en la 1ª área, no viéndose en ellos, si no en alguno de los últimos años, más signo especial que un punto o pequeño circulito; al paso que en monedas desde el 196 en adelante, en especial en algunos de 197, 201, 202, 203, 222, 226, 227, y 229, encontramos en la 1ª área el mismo signo que en la moneda de Marsden, la cual por otra parte, tampoco tiene la limpieza de los caracteres propia de los dirhemes más antiguos.

I Codera encara ampliava els seus arguments en tractar sobre els dirhams repertoriats per Fraehn, del 110H i del 118H:

En las páginas 13 y 14 describe dos dirhemes acuñados en Andalus en los años 110 y 118: como ni pone grabados, ni aún hace la descripción detallada de los puntos o signos que tienen las monedas además de las leyendas no po-

3. TORNBERG C. J. "Symbolae ad rem numariam muhammedanorum ex Museo regio Holmensi", II, *Nova Acta Regiae Societ. Scient Upsalensis*, ser. III, vol. I (1855), p. 233-60; III *ibid*, ser. III, vol. II (1856-58), p. 1-59.

4. CODERA ZAIDÍN, Francisco, *Errores de varios numismáticos extranjeros al tratar de las monedas árábigo-españolas e impugnación*, Madrid, 1874.

demos averiguar si estas dos pertenecían efectivamente a los años indicados; ya hicimos notar antes al hablar de una de las monedas descritas por Marsden, que entre nosotros hay poquísimos dirhemes, si bien hay alguno anterior a Abdo-r-Rahman I; y esto unido a lo que dice M. de Longperier, nos hace sospechar si en vez de ser estas monedas de los años 110 y 118, como leyó Fraehn, serán de los años 210 y 218; sospecha que se corrobora en nosotros por la circunstancia de que el autor no pondere la excelencia del grabado como lo hace al describir una de 240, en cuyo año efectivamente hay algunas muy bien acuñadas; pero aún creemos que no llegan a la perfección de los dirhemes acuñados en tiempos de los walíes de Córdoba.

Aquest darrer punt és interessant ja que qualsevol expert en numismàtica andalusí hauria de poder distingir fàcilment, per l'estil, entre els dirhams encunyats a l'època dels governadors dels fabricats durant l'emirat independent. Les encunyacions de l'emirat dependent de Damasc són molt elegants i d'empremtes nítides. Aquest tipus d'encunyació es va conservar durant els primers anys del regnat d'Abd al Rahmān I com a emir independent, per acabar degenerant el seu l'estil pels volts de l'any 148H. En emissions posteriors, la degeneració de l'estil esdevingué més evident. Aquest declivi es va corregir l'any 229H, arran de la remodelació de la seca durant el regnat d'Abd al Rahmān II. Aleshores s'hi encunyaren dirhams molt bells, però per poc temps, ja que poc després l'estil va començar a degenerar novament.

Dirham de l'Emirat dependent, de l'any 136H.

Col·lecció Tonegawa (ampliació).

Font: <http://www.andalustonegawa.50g.com> (vista 10/2018).

Dirham de l'Emirat independent, de l'any 150H, durant el regnat d'Abd al-Rahman I.
Col·lecció Tonegawa (ampliació).

Font: <http://www.andalustonegawa.50g.com> (vista 10/2018).

Reprement el fil bibliogràfic, quan Francisco Codera va publicar, anys més tard, el seu famós *Tratado* (1879),⁵ es va limitar a constatar que:

Hasta el año 148H, décimo del reinado de ‘Abde-r-Rahman I los dirhemes son bastante raros, pues faltan de muchos años, desde este año no hay fecha que no se conserven...

Antoni Vives, al seu manual sobre la moneda andalusí (1893),⁶ va catalogar el dirham de l'any 130H amb el núm. 38, sense aportar imatge i referenciant la procedència de Tornberg a la pàgina 472, dins de la taula-índex de preus, on assenyalava la presència de les peces a les col·leccions més importants de l'època. L'any 1950, George C. Miles⁷ va catalogar-la amb el núm. 23, referenciant directament la catalogació de Tornberg i recollint els dubtes de Codera sobre la seva veracitat:

Codera (Errores, p. 22) suspected that this coin is an issue of 230H. There is here perhaps more reason for accepting his opinión than in several cases cited above (years 106 ff). On the other hand Tornberg remarked (loc.cit.) that the coin was probably unique and he must therefore have examined it with great care.

Malgrat els dubtes, la peça també la recull la més recent obra de Rafael Frochoso,⁸ sense afegir-hi cap altre detall. Cal afegir finalment que a la important Col·lecció Tonegawa no hi apareix cap dirham del 130H.⁹

5. CODERA ZAIDÍN, Francisco, *Tratado de Numismática árabe española*, Madrid, 1879.
6. VIVES ESCUDERO, Antonio, *Monedas de las dinastías árabe españolas*, Madrid, 1893.
7. MILES, George, *The coinage of the Umayyad of Spain*, Nova York, 1950.
8. FROCHOSO, Rafael, *El dirham Andalusí en el Emirato de Córdoba*, Madrid, 2006.
9. <http://www.andalustonegawa.50g.com> (vista 10/2018).

En definitiva, fins ara, la misteriosa peça de l'any 130H podria no haver existit mai o només haver-la vist Tornberg. I el misteri es resol amb la imatge de la peça en qüestió, retrobada.

Dirham d'argent. Any 130H (747/8 dC)
Pes: 1,75 g. Ø: 25 mm

Primera àrea. Professió de Fe musulmana.

لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

Marge. Conté la seca i la data.

بسم الله ضرب هذا الدرهم بالاندلس سنة ثلثين و مائة

Segona àrea. Sura 112 de l'Alcorà.

الله احد الله
الصمد لم يلدو
لم يولد ولم يكن
له كفوا احد

Marge. Sura 61 de l'Alcorà, ver 9.

محمد رسول الله ارسله بالهدى و دين الحق لضهره على الدين